

KOPĒJĀ DROŠĪBAS UN AIZSARDZĪBAS POLITIKA

Kopējā drošības un aizsardzības politika (KDAP) veido satvaru ES politiskajām un militārajām struktūrām un militārajām un civilajām misijām un operācijām ārvalstīs. 2016. gadā pieņemtajā ES globālajā stratēģijā ir noteikta KDAP stratēģija, savukārt Lisabonas līgumā ir precizēti institucionālie aspekti un nostiprināta Eiropas Parlamenta loma. Nesen KDAP jomā tika veiktas svarīgas stratēģiskas un operatīvas izmaiņas, lai risinātu ar drošību saistītus jautājumus un atbildētu uz iedzīvotāju vēlmi pēc lielākas ES reakcijas.

JURIDISKAIS PAMATS

Kopējā drošības un aizsardzības politika (KDAP) ir Savienības kopējās ārpolitikas un drošības politikas (KĀDP) neatņemama sastāvdaļa^[1]. KDAP pamats ir Līgums par Eiropas Savienību (LES). Tā 41. pantā noteikta KĀDP un KDAP finansēšanas kārtība, šī politika sīkāk aprakstīta V sadaļas 2. nodaļas 2. iedaļas (“Noteikumi attiecībā uz kopējo drošības un aizsardzības politiku”) 42.–46. pantā, kā arī 1., 10. un 11. protokolā un 13. un 14. deklarācijā. Īpašā Eiropas Parlamenta loma saistībā ar KĀDP un KDAP ir aprakstīta LES 36. pantā.

LĪGUMA NOTEIKUMI ATTIECĪBĀ UZ KDAP

Lēmumus, kuri attiecas uz KDAP, pieņem Eiropadome un Eiropas Savienības Padome (LES 42. pants). Ar dažiem izņēmumiem, kuriem piemēro balsu vairākumu un kas attiecas uz Eiropas Aizsardzības aģentūru (EAA, LES 45. pants) un pastāvīgo strukturēto sadarbību (LES 46. pants), lēmumus pieņem vienprātīgi. Lēmumu priekšlikumus parasti iesniedz Savienības augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos, kas vienlaikus ir arī Eiropas Komisijas priekšsēdētāja vietnieks (PV/AP, šobrīd Federika Mogerīni).

Ar Lisabonas līgumu tika ieviests Eiropas spēju un bruņojuma politikas jēdziens (LES 42. panta 3. punkts) un izveidota saikne starp KDAP un citiem Savienības politikas virzieniem, jo ir paredzēts, ka vajadzības gadījumā EAA ir jāsadarbības ar Komisiju (LES 45. panta 2. punkts). Tas jo īpaši attiecas uz Savienības politiku pētniecības, rūpniecības un kosmosa jomā, kurās Parlaments ir pilnvarots pildīt spēcīgāku lomu attiecībā uz KDAP nekā agrāk.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Parlamentam ir tiesības pārbaudīt KDAP darbību un pēc savas iniciatīvas uzdot jautājumus PV/AP un Padomei (LES 36. pants). Parlamentam ir arī pilnvaras lemt par šīs politikas budžetu (LES 41. pants). Divreiz gadā Parlaments rīko debates par KĀDP un KDAP īstenošanā panākto progresu un pieņem šādus ziņojumus: ziņojumu par KĀDP, ko sagatavo Ārlietu (AFET) komiteja un kurā vajadzības gadījumā iekļauj informāciju par KDAP; ziņojumu par KDAP, ko sagatavo Drošības un aizsardzības (SEDE) apakškomiteja.

[1]Sk. Līguma par Eiropas Savienību (LES) V sadaļu (“Vispārīgi noteikumi par Savienības ārējo darbību un īpaši noteikumi par kopējo ārpolitiku un drošības politiku (KĀDP)”); arī [5.1.1.](#) par ES ārpolitiku.

Kopš 2012. gada Eiropas Parlaments un dalībvalstu parlamenti ik gadu rīko divas parlamentāras konferences, lai apspriestu KĀDP jautājumus. Parlamentāro sadarbību šajās jomās paredz Lisabonas līgumam pievienotais 1. protokols, kurā ir aprakstīta ES dalībvalstu parlamentu loma.

Lisabonas līgumā ietvertie jauninājumi ir devuši iespēju uzlabot KDAP politisko saskaņotību. Centrālā institucionālā loma ir PV/AP, kurš vada Ārlietu padomes aizsardzības ministru konfigurāciju (struktūrvienību, kas pieņem lēmumus par ES kopējo ārpolitiku un drošības politiku) un vada EAA. Politiskās pamatnostādnes apspriedēm un dialogam ar Eiropas Parlamentu turpina attīstīties, ļaujot Parlamentam pilnībā iesaistīties KDAP veidošanā. Lisabonas līgums paredz, ka Parlaments ir viens no partneriem, kas veido Savienības ārējās attiecības un risina problēmas, kuras minētas 2008. gada ziņojumā par Eiropas drošības stratēģijas īstenošanu. “Mūsdienu demokrātijā – kur politikas izveidē ļoti būtiska nozīme ir plašsaziņas līdzekļiem un sabiedrības viedoklim – ir būtiski, lai sabiedrība atbalstītu mūsu saistības ārzemēs. Visas pasaules nestabilajās zonās mēs izvietojam policiju, tieslietu ekspertus un kareivjus. Valdību, parlamentu un ES iestāžu atbildība ir informēt par to, kā mūsu rīcība veicina stabilitāti ES.”

EIROPAS PARLAMENTA INTEREŠU LOKĀ ESOŠI JAUTĀJUMI

Parlaments regulāri rīko apspriedes, uzklauššanu un seminārus, pievēršoties tādiem jautājumiem kā civilās un militārās KDAP misijas, starptautiskās krīzes, kas ietekmē drošību un aizsardzību, daudzpusējais drošības, ieroču kontroles un ieroču neizplatīšanas satvars, cīņa pret terorismu un organizēto noziedzību, drošības un aizsardzības efektivitātes paaugstināšanas labas prakses piemēri, ES tiesību akti un institucionālā attīstība šajās jomās.

Pēc PV/AP 2010. gada paziņojuma par politisko atbildību Parlaments piedalās kopīgajās apspriežu sanāksmēs, kurās informācijas apmaiņas nolūkos regulāri tiekas Padome, Eiropas Ārējās darbības dienests (EĀDD) un Komisija. Tā kā Ziemeļatlantijas līguma organizācijai (NATO) ir galvenā loma Eiropas drošības garantēšanā, Parlaments piedalās NATO Parlamentārajā asamblejā, lai veidotu ES un NATO attiecības, vienlaikus respektējot abu organizāciju neatkarību.

KDAP: POLITIKA, KAS STRAUJI ATTĪSTĀS

Lai arī pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009. gadā KDAP būtiski nemainījās, tai bija liels politiskās un institucionālās attīstības potenciāls.

Atzīstot nepieciešamību nodrošināt stratēģisku stimulu valstu un valdību vadītājiem, Eiropadome 2013. gada decembrī noteica virkni sākotnējo mērķu KDAP virzības panākšanai: KDAP efektivitātes un ietekmes palielināšana, aizsardzības spēju attīstības uzlabošana un Eiropas aizsardzības rūpniecības stiprināšana. Šī Eiropadome arī uzdeva PV/AP un Komisijai novērtēt ietekmi, ko radījušas izmaiņas ES globālajā vidē. Pamatojoties uz šo novērtējumu, 2015. gada jūnijā PV/AP tika uzdots 2016. gadam sagatavot ES globālās ārpolitikas un drošības politikas stratēģijas projektu. 2016. gada jūnijā PV/AP F. Mogerīni iepazīstināja Eiropadomi ar globālo stratēģiju. Šajā stratēģijā ir izvirzītas piecas ES ārpolitikas prioritātes: Savienības drošība, valsts un sabiedrības noturība ES austrumu un dienvidu kaimiņreģionos, integrētas pieejas konfliktiem izveide, sadarbībā balstītas reģionālās sistēmas un globālā pārvaldība 21. gadsimtam. Dalībvalstis jūlijā atzinīgi novērtēja globālo stratēģiju un vienojās sākt tās īstenošanu. Stratēģijas īstenošana katru gadu ir jānovērtē, apspriežoties ar Padomi, Komisiju un Parlamentu.

Bratislavā 2016. gada 16. septembrī ES dalībvalstis atkārtoti apliecināja savu nodomu stiprināt ES sadarbību ārējās drošības un aizsardzības jomā. Turpmāko 12 mēnešu laikā notikušais apliecina visu attiecīgo ES iestāžu spēju strauji un saskaņoti reaģēt uz dalībvalstu pieprasījumiem, kā arī dalībvalstu pausto politisko gribu virzīt uz priekšu procesu.

2016. gada novembrī Padome tika iepazīstināta ar [īstenošanas plānu drošības un aizsardzības jomā](#), kas bija paredzēts, lai īstenotu globālajā stratēģijā noteikto redzējumu attiecībā uz aizsardzības un drošības jautājumiem. Lai pielāgotos jaunajam vērienīguma līmenim, plānā ir iekļauti 13 priekšlikumi, tostarp par saskaņotu gada pārskatu par aizsardzību (*CARD*), īpašu uzmanību pievēršot izdevumiem, labāku ES ātrās reaģēšanas spēju, tostarp izmantojot ES kaujas vienības, un jaunu vienotu pastāvīgo strukturēto sadarbību (*PESCO*), kurā iesaistīsies dalībvalstis, kas vēlas uzņemties lielākas saistības drošības un aizsardzības jomā. 2016. gada 30. novembrī PV/AP F. Mogerīni arī iepazīstināja dalībvalstis ar [Eiropas Aizsardzības rīcības plānu](#) (EARP), kurā iekļautie galvenie priekšlikumi attiecas uz Eiropas Aizsardzības fondu (EAF), kas galvenokārt paredzēts pētniecībai aizsardzības jomā un spēju attīstībai. Padome arī pieņēma secinājumus, ar kuriem apstiprināja plānu īstenot lēmumus par ES un NATO sadarbību, kas tika pieņemti Varšavā (42 priekšlikumi). Visi trīs kopā šie plāni (ko daži dēvē par ziemas dokumentu paketi aizsardzības jomā) ir svarīgs solis ceļā uz Lisabonas līguma īstenošanu drošības un aizsardzības jomā.

No savas puses Parlaments ir demonstrējis vēlmi rīkoties un īstenot politiskas iniciatīvas šajā jomā. Tas ierosināja ES 2015. gada budžetā finansēt izmēģinājuma projektu KDAP pētniecības jomā, kas nozīmēja, ka pirmo reizi EAA tiktu piešķirti ES līdzekļi militāro vajadzību izpētei. Izmēģinājuma projekta turpinājumā tiek īstenota sagatavošanas darbība pētniecībai aizsardzības jomā, kuras budžets laikposmam no 2017. gada līdz 2019. gadam ir EUR 90 miljoni. Savukārt jaunākajā Komisijas priekšlikumā par finansējumu pētniecības un tehnoloģiju atbalsta iniciatīvai aizsardzības jomā laikposmam pēc 2020. gada ir norādīts, ka Parlamenta iniciatīvai bija izšķiroša nozīme un tā bija sākums svarīgam procesam.

2017. GADS: IZŠĶIROŠS GADS KDAP ĪSTENOŠANĀ?

Eiropadome 2017. gada martā izvērtēja progresu un akcentēja [Militārās plānošanas un īstenošanas centra](#) (MPĪC) izveidi. MPĪC ir jauna struktūra, kuras mērķis ir uzlabot ES spēju reaģēt ātrāk, efektīvāk un pilnvērtīgāk, operatīvā līmenī plānojot un īstenojot militārās misijas bez izpildes pilnvarām. Tā izvērtēja arī progresu, kas panākts citās jomās, tostarp attiecībā uz: iespēju izveidot *PESCO* kā iekļaujošu, modulāru sistēmu, kas ļautu dalībvalstīm pēc brīvprātības principa ciešāk sadarboties drošības un aizsardzības jomā; iespēju veikt dalībvalstu virzītu saskaņotu ikgadējo pārskatu par aizsardzību (*CARD*), ar kuru tiktu ieviests process labāka ES līmeņa skatījuma iegūšanai par tādiem jautājumiem kā aizsardzības izdevumi un valsts ieguldījums, kā arī centieni aizsardzības pētniecības jomā, tādējādi ļaujot labāk apzināt un risināt nepilnības; pašlaik notiekošo darbu citās jomās, piemēram, ES ātrās reaģēšanas instrumentu kopuma stiprināšanā, tostarp attiecībā uz ES kaujas vienībām un civilajām spējām, drošības un attīstības atbalsta spējas veidošanu (*CBSD*), situācijas apzināšanos un aizsardzības spējas attīstību.

Komisija 2017. gada 7. jūnijā nāca klajā ar paziņojumu par [Eiropas Aizsardzības fonda izveidi](#), kurā tika izklāstīti priekšlikumi par to, kā stimulēt un strukturēt ieguldījumus ES aizsardzības jomā. Tajā tiek ierosināts sniegt tiešu atbalstu pētniecībai un nodrošināt attīstības līdzfinansēšanu un atbalstu ES dalībvalstīm aizsardzības produktu iegādē. Atbalsts ražošanas nozarei tiek pausts projektā regulai par [Eiropas aizsardzības rūpniecības attīstības programmu](#) (*EDIDP*). Globālās stratēģijas pirmajā gadadienā PV/AP F. Mogerīni publiskoja [ziņojumu](#)

[par tās īstenošanu](#), kurā pausta atzinība par straujo progresu, tostarp sadarbībā ar NATO, un Komisijas ierosināto [Eiropas Aizsardzības fondu](#). Jautājumā par ES un NATO attiecībām PV/AP ziņoja par progresu šādās jomās: cīņa pret hibriddraudiem, cilvēku tirdzniecība, aizsardzības spējas, aizsardzības rūpniecība un pētniecība, un partnerības.

2017. gada 11. decembrī Padome pieņēma lēmumu izveidot *PESCO* un tās sarakstu, kurā ir 25 dalībnieki. 2018. gada 6. martā dalībvalstis pieņēma Padomes lēmumu par 17 *PESCO* projektu sarakstu, kas aptver tādas jomas kā apmācība, spēju attīstība un operatīvā gatavība aizsardzības jomā. Atsevišķus projektus īsteno dažādas iesaistīto dalībvalstu grupas. Tajā pašā dienā tika pieņemts arī ceļvedis *PESCO* īstenošanā, kura mērķis ir sniegt stratēģiskus norādījumus un vadlīnijas par to, kā strukturēt turpmāko darbu gan procesu, gan pārvaldības jomā. Padome līdz jūnijai beigām pieņems projektu pārvaldības noteikumu vienotu kopumu.

Parlaments, kas aktīvi atbalsta un stimulē šo jautājumu risināšanu, savā gada ziņojumā par KDAP īstenošanu (2017. gada decembrī) atzinīgi vērtēja “no jauna apliecināto politisko gribu padarīt KDAP efektīvāku” un jo īpaši gatavību iesaistīties *PESCO*, *CARD* procesa sākšanu, EAF izveidi, sagatavošanas darbības pētniecībai aizsardzības jomā pastiprināšanu atbilstīgi ierosinājumiem un tiesību akta priekšlikumu par *EDIDP*. Tas arī aicināja piešķirt pienācīgu finansējumu un veikt saskaņotas investīcijas drošības un aizsardzības jomā.

Parlaments šajā ziņojumā arī aicināja PV/AP un Komisiju “īstenot Parlamenta aicinājumus izstrādāt ES Balto grāmatu par drošību un aizsardzību saistībā ar nākamās daudzgadu finanšu shēmas (DFS) sagatavošanu, kā prasīts Parlamenta [2016. gada 22. novembra](#), [2016. gada 23. novembra](#) un [2017. gada 16. marta](#) rezolūcijās”. Turklāt Parlaments ir ierosinājis pārveidot Drošības un aizsardzības apakškomiteju par pilnvērtīgu Parlamenta komiteju, lai nodrošinātu to, ka lēmumu pieņemšana par KDAP jautājumiem ir demokrātiskāka un pārredzamāka.

Attiecībā uz EAF spēju attīstības daļu Rūpniecības, pētniecības un enerģētikas komiteja (ITRE) izvērtēs *EDIDP* – priekšlikumu regulai, ar ko 2017. gada jūnijā nāca klajā Komisija –, saskaņā ar Parlamenta Reglamenta 54. pantu iesaistot šajā procesā Parlamenta AFET komiteju un SEDE apakškomiteju. Tā kā maijā tika panākta vienošanās ar Padomi, balsošanai plenārsēdē vajadzētu notikt pirms 2018. gada vasaras.

Parlaments savā līmenī un savu kompetenču ietvaros turpina strādāt pie tā, lai stimulētu un palīdzētu sasniegt ES mērķus, proti, panāktu, ka ES efektīvi un pamanāmi garantē drošību, ko no ES sagaida tās iedzīvotāji.

Jérôme Legrand
06/2018